
**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ “НЕОФИТ РИЛСКИ” –
БЛАГОЕВГРАД**

ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ИСТОРИЯ”

РЕЦЕНЗИЯ

**От проф. д-р по социология Евгений Иванов Сачев, д.ик.н.
на дисертационен труд на тема:**

**„ПРИЛОЖНА ИСТОРИЯ: ЕКСПЕРТИЗА НА ИСТОРИЧЕСКИ
И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ”**

**за получаване на научната степен "доктор на науките",
в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.2. История и археология**

Автор на дисертационния труд: доц. д-р Иля Симеонов Прокопов

Настоящата рецензия е направена на основание Заповед № 1266/12.05.2014 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград проф. д.н. Иван Мирчев.

I. КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ ЗА КАНДИДАТА

Иля Симеонов Прокопов завърша висшето си образование в ИФ на СУ „Св. Климент Охридски” през 1977 г., специалност история с втора специалност философия. Допълнителна специализация - етнография.

През 1987 г. защитава докторска дисертация по антична нумизматика (тогава кандидат на историческите науки).

През 1998 г. се хабилитира според тогава действащия Закон за научните степени и звания като ст. н. с. II ст., в специалност археология.

В периода 1977-1979 г. е учител по история в гр. Априлци и гр. Кюстендил.

От 1979 до 1981 е уредник в Музея на художествените занаяти в гр. Троян и Окръжен исторически музей в гр. Кюстендил.

През 1981 г. с конкурс заема позиция на научен сътрудник в НИИ по култура при КК и БАН и през същия период е ръководител на регионална лаборатория за културологични изследвания за Югозападна България (Пернишки, Кюстендилски и Благоевградски окръзи).

През 1988 г. с конкурс е назначен за директор на Регионалния исторически музей в гр. Кюстендил.

През 1998 г. с конкурс заема позицията Директор на НИМ - София. През мандата му музеят успешно се премества изцяло в нова адаптирана сграда и изгражда нова експозиция. Новият НИМ получава отличие за най-добър музей в Европа за 2001 г.

От 2003 г. до днес е Главен експерт в Дирекция „Злато и нумизматика” при ПИБ-АД - София.

От 2005 г. преподава като хоноруван доцент „Експертиза на исторически и археологически ценности” в курс по Музеология към Катедра „История” в ПИФ, в Югозападен университет „Неофит Рилски” -Благоевград. Чел е лекции по музейна експертиза в УниБИТ - София, по нумизматика във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър”и в Нов български университет - София.

Иля Симеонов Прокопов е основател и пръв председател на Сдружението на музейни експерти - Българска музейна камара през 1993 г.

Член-учредител е на Българския национален комитет на ИКОМ.

Той е лицензиран експерт-оценител към Агенцията за приватизация и Асоциацията на бизнес-оценителите от 1998 г.

Член-основател е на Сдружение „Кръг Будител”.

Сферите на научните интереси на кандидата са: Приложна история, Нумизматика, Археология, Музеология, Културноисторическа експертиза и културноисторически одит, Организация и управление на системата на културноисторическото наследство, Проблеми на професионалното образование, Методология и методика на музеоложкия анализ, Европейски практики за опазване на културноисторическото наследство, Музеоложки проблеми на консервацията и реставрацията, Проблеми на професионалното музейно образование.

Доц. д-р Иля Симеонов Прокопов е водещ международен експерт по проблемите на автентификацията на културни ценности от района на Източното Средиземноморие. Бил е модератор, редактор и автор на рубрика за съвременни фалшификати в най-големия форум в света „Forum Ancient Coins”, позициониран в САЩ.

Автор е на двадесет книги и на над 150 статии и студии върху историята и нумизматиката на древна Тракия и Македония, както и върху автентификацията и идентификацията на исторически и археологически ценности. Основните трудове са публикувани в Германия (Берлин-Бранденбургска академия на науките), Италия (Издателство „Енере” - Милано) и Белгия (Издателство „Монета Веттерен”) на немски и английски език. Неговите студии, базирани на един от основните методи за автентификация, т.н. („die study” = анализ на матрични печати), са публикувани в Лондон, Атина, Скопие, Москва и Магнитогорск – Новосибирск.

За участието си в конкурса кандидатът е приложил списък само с някои от публикациите от периода след хабилитирането му за доцент през 1998 г.

Кандидатът е представил списък от научни публикации: книги – 14, студии, статии и съобщения – 25 и съставителство и редакторство, съответно - 7.

Кандидатът е автор и съавтор в над 160 съдебни експертизи за периода от 2001 г до днес.

Като лицензиран експерт по наредбите за износ на културни ценности за периода след 2003 г. доц. д-р Иля Прокопов е автор и съавтор на около 3400 експертизи, становища и мнения.

Общо-научната и специално-научната квалификация на доц. д-р Иля Прокопов се признават и оценяват по достойнство, както от академичната общност на Югозападния университет „Неофит Рилски”, така и на тази от Университета по библиотекознание и информационни технологии.

II. ОБЩА ОЦЕНКА НА КАНДИДАТА:

- а) придобито правно основание;
- б) целенасочено и последователно професионално развитие в предметната област на обявения конкурс;
- в) висока степен на научна, теоретична и изследователска подготвеност и високи достижения в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология;
- г) актуална практическа приложимост на представените за участие в конкурса научни разработки в областта на приложната история: експертиза на исторически и археологични ценности;
- д) добре известен в страната и чужбина компетентен и уважаван експерт, изследовател и преподавател с дългогодишен професионален стаж в областта на приложната история: експертиза на исторически и археологични ценности;
- е) представеният списък на научните публикации, с които се кандидатства в конкурса, са издадени след придобиването на научната длъжност „доцент”.

III. АКТУАЛНОСТ И ЗНАЧИМОСТ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Дисертационният труд е посветен на актуална и почти неизследвана тема – разкриване на същността, структурата, организацията и управлението на експертизата на исторически и археологически ценности. На базата на анализа на

национални и международни правно-нормативни актове и документи е очертана обобщената обществена представа за значението на културното и историческо наследство и в частност за ролята на експертизата и експерта при формирането на тази представа. Направен е сравнителен анализ на провежданите политики от европейските страни и от Република България в областта на експертизата на исторически и археологични ценности. Изрично се подчертава ролята на експертите за протичане на целия процес по осъществяване на процеса по *„упражняване на правото на културно наследство“* от европейските граждани. Изтъкнато е, че правата и отговорностите към културноисторическото наследство са част от общоевропейската концепция за неговата социализация и тяхното целенасочено реализиране е възможно само чрез изграждането на система за съвременна организация и управление на дейността на експертите на културни ценности. Посочено е, че главната цел на тази система е да се повишава *„значението на културното наследство чрез неговото идентифициране, проучване, тълкуване, опазване, консервация и представяне“*. Изразена е позицията на автора, че дейността на експертите по оценката на историческите и археологичните ценности е основополагаща за успешното прилагане на тези политики за осигуряване устойчивото развитие на системата за опазване, съхраняване и защита на културноисторическото наследство и особено по отношение на създаването, разпространението, разпределението, публичния достъп до културни дейности, стоки и услуги. Посочено е, че дейността на експертите трябва да бъде разглеждана като основа за постигането на ефективна социализация на културноисторическите ценности.

Установяването на същността и структурата на дейността на експертите на исторически и археологични ценности е крайно необходимо, за да се разработи дългосрочна национална стратегия и план за действие, както и за да се провежда единна последователна държавна политика, гарантираща устойчиво развитие на системата на българското културноисторическо наследство.

Свързаните с дейността на експертите на исторически и археологични ценности обществени проблеми изискват ефективно музейно образование и възпитание, музеоложка компетентност на цялото общество, формиране на

обществена музейна култура и съзнание, на музейна профилактика и превенция, на изкореняване на вредни социално-поведенчески привички и навици, отнасящи до защитата на културноисторическото наследство. Решаването на тези проблеми трябва да се осъществява на основата на концепцията за устойчивото развитие.

Предлаганият дисертационен труд е посветен на основните подходи към предмета на приложната история, която е системен компонент на методологията за формиране на съвременната самоусъвършенстваща се социална личност.

Изследователски са разгледани основните структурни компоненти на експертните системи в областта на културноисторическото наследство и на техните функции. Дейността на експертите в областта на културноисторическите ценности е изяснена в контекста на глобализиращия се свят и е представена в съответствие със съвременното ѝ състояние. Казусът “глобализация – приложна история – социализация на културноисторическото наследство” е разгледан с оглед на нормалното устойчиво развитие и съществуване на всяко общество, държава и нация. Съвременните социокултурни проблеми на експертизата на исторически и археологични ценности, на музейната експертна политика, на устойчивото развитие на съвременното информационно-комуникационно общество намират подобаващо място в настоящия научноизследователски труд.

Дисертационната разработка има не само научно-теоретичен, но и научно-приложен характер. До голяма степен тя е резултат от дългогодишния опит и практика на автора като експерт, изследовател, административен ръководител в системата на музейната дейност, активен участник в обществената музейна дейност и университетски преподавател.

Значимостта на настоящата дисертационна разработка е в приносното ѝ значение за успешното решаване на тези стратегически за нашето общество, държава и нация проблеми.

III. ХАРАКТЕРИСТИКА НА СЪДЪРЖАНИЕТО НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Авторът е изградил труда си на базата на дългогодишна професионална практика, собствени научни изследвания и преподавателски опит. Използван е

също и опита по извършване на експертизи и оценки натрупан в българската музейна колегия. Предвид това, че в Република България няма подобна учебна дисциплина, за да напише труда си, той е създал своя методика на работа, както и специфична организация.

В УВОДА е очертана изследователската рамка на дисертационния труд – актуалност, значимост, обект, предмет, цели, задачи, хипотеза, очаквани резултати.

В Първа глава, озаглавена „ЕКСПЕРТИЗАТА НА ИСТОРИЧЕСКИ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ”, е представена в два параграфа. В & 1. Експертизата на исторически и археологически ценности в България – състояние към 2012 г. подробно се разглежда развитието на експертизата в музейна среда. Проследен е процесът на пренасяне на смисъла на ценност върху музеен артефакт или предмет. Приема се определението, че това е оригинал, който е резултат от човешката дейност или природен уникат, отговарящ на профила на музея, в който се съхранява. Предметът музейна ценност е дефиниран като такъв в резултат от селективна дейност представляваща чиста форма на експертна работа. Следствие на експертната работа на специалистите са процеса и акта на приемането му в музея. В параграф 1.2. Характеристика на предметите, съставляващи основният обем на музейните исторически и археологически ценности. Специфика на българските региони и наследството им от движими материални исторически и археологически ценности е представена картината на създаването и натрупването на фондовете в българските музей. Отделно са разгледани някои нетипични особени случай като т.нар. „Секретен фонд”, Османския архив и Галерията за чуждестранно изкуство. Разгледани са и нормативните практики и уредба на експертизата на исторически и културни ценности от Освобождението на България насетне. По отделно са анализирани периодите между 1944 и 1989 г., от 1989 до 2005/12 г. Специално сравнение е направено относно дефиницията и функциите на експерта в различните нормативни документи. За яснота са приложени таблици. Критично са отразени дефицитите и слабостите на сега функциониращата система. Авторът прави конкретни предложения за корекция на много от регистрираните неблагоприятия в областта на експертизата. Освен проекти и предложения са посочени и реални

положителни примери от сродни или други сфери на експертна дейност. В & 2. Специфика на експертизата на културни исторически и археологически ценности авторът е предложил своите теоретични виждания за възникването и развитието на експертния опит. Направена е връзка на обвързването на експертизата с организацията на работа и етични норми на поведение на експерта.

В Глава втора: „ДЕЙНОСТ НА МУЗЕЙНИЯ ЕКСПЕРТ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ НА ЕКСПЕРТИЗА” много подробно са проследени основните експертни дейности. В отделни параграфи са разгледани: автентификацията, която е основен метод за установяване на автентичност и оригиналност на артефакт. Разгледани са проявленията на т. н. „класическа измама” и нейните конкретни измерения в областта на предметите обект на експертиза; идентификацията на основата на стандартите на ЕС и на българските нормативни актове и документи и оценката, разглеждана като правно-организиран акт чрез спецификите на отделните видове оценки по нейното възлагане.

Предложена е методика и техники на работа на експертите в тези три най-важни направления. Дадена е последователност на действията по изработването на задължителната документация (приложени са работни карти и таблици) и по взаимодействието с археометрични и специализирани лаборатории за изследвания.

Указани са видовете правно-нормативни актове и документи, които се изискват и издават при различните видове експертизи.

Предложени са добри практики от някои европейски страни.

В Глава трета, озаглавена: „РАБОТА НА МУЗЕЙНИЯ ЕКСПЕРТ ПО ИЗРАБОТВАНЕ НА ЕКСПЕРТИЗА ЗА ПРЕДМЕТИ ОТ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ И ИСТОРИКО-ЕТНОГРАФСКИ ХАРАКТЕР” в хронологичен ред са проследени действията на българската държава и на законодателя по съхраняването и опазването на паметниците от различните типове и райони. Анализът е придружен с примери и цитирания. Представена е работа на музейния експерт по изучаване на генезиса и процесите, свързани с производството на фалшификати на исторически и археологически ценности. Направен е исторически обзор на производството на фалшификати в Европа от времето на Предренесанса до наши дни. Специално внимание е отделено на големите фалшификаторски школи в Италия, Германия,

Англия, Гърция и България. Подробно са указани всички стъпки на експерта и съпровождащите ги действия. Показани са дейностите по изработване на експертиза на археологически, историко-етнографски и нумизматични ценности. Особено внимание е отделено на индивидуалната работа при подготовка на експертизата. Споделен е успешния опит на автора в международната му дейност за създаване на достъпен информационен канал за разпознаване на фалшификати. Предложени са възможности за реализиране на експертния труд в областта на исторически и археологически ценности.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕТО е извършено пълно обобщаване на най-важните проблеми. Показани са примери от практиката в Република България. Извършен е анализ и са направени предложения за прилагане на експертизата в обучението по „Приложна история”, което авторът вижда възможно за реализация единствено в академична среда.

Дисертацията разкрива същността и съдържанието на концепциите, методите и подходите за извършване на ефективна експертиза на исторически и археологични ценности.

Структурата на съдържанието е много добре балансирана и следва системната последователност при разработването на актуални теоретични, методологични и практикоприложни проблеми.

Използвани са разнообразни целесъобразни, адекватни на проблематиката общи и специфични методи на научно познание, като: теоретичен анализ, системен и исторически анализ, изучаване и обобщаване на практики за събиране и обработване на информация, емпирично изследване, изучаване на документи, наблюдение, анализ и комплексно съчетаване на различни трансдисциплинарни подходи.

Методът на личното наблюдение е използван за придобиване на непосредствена представа за състоянието на различните направления на приложната история. Чрез него са проследени и набелязани съществени факти, явления и процеси, протичащи в обществото и държавата.

Изучаването на документи е насочено към изследване на съществуващата законова и друга ръководна нормативна база.

IV. ОСНОВНИ НАУЧНИ И ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Приносните моменти в предоставения за рецензиране дисертационен труд на кандидата могат да се определят както следва:

Това е първият по рода си цялостен труд по приложна история в Република България.

Извършен е синтез и е предложен научно обусловен модел за експертизата в областта на историята и археологията.

За пръв път в българската историческа наука и в музеологията в частност е поставена темата за експертизата на исторически и археологични ценности като отделна дисциплина.

За пръв път е представена цялостна концепция за експертизата на исторически и археологични ценности и същността на музейния експерт в различните му възможни проявления и в контекста на националния модел на културно-историческото наследство.

Свършено нова е методиката на работа на експерта на исторически и археологични ценности предложена в труда. Предложен е цялостен модел на работа на експерта във всички фази на експертизата: от научното изследване до заключението.

Предложени са за първи път проверени в практиката положителни практики, технология на работа и инструментариум на експерта на исторически и археологични ценности.

А. Приноси с научно-методологичен характер

Обогатяване на разглежданите научни области с нови знания и въвеждане в научен оборот на съвременни понятия по изследваната проблематика както следва:

1. Разработена е методологична основа на приоритетни теоретични въпроси на приложната история, на културноисторическата експертиза, на музейната култура и възпитание.

2. Създаден е съвременен концептуално-теоретичен модел за ефективно и ефикасно разрешаване на ключови музейно-експертни проблеми на българското общество, държава и нация.

3. Обогатени са знанията изграждане на устойчива обществена система на базата на взаимоотношенията човек – общество – приложна история – социализация на културноисторическите ценности.

Б. Приноси с научно-приложен и образователен характер

Научните достижения на доц. д-р Иля Симеонов Прокопов са с подчертана практична приложимост.

Те успешно се прилагат са създаването на съвременна научно-методична база при разработката на учебни програми във висши училища.

Тези приноси могат да се определят като:

1. Обогаляване на организацията на учебно-възпитателния процес чрез предоставяне на достатъчни възможности за систематично усвояване на знанията в областта на приложната история.

2. Допълване на методиката за мотивиране и стимулиране участието на обучаваните в процеса на усвояване на музейните знания.

3. Актуализиране на учебната документация при обучението и образованието в сферата на приложната история и културноисторическа експертиза.

4. Представяне на методика за разработването на една бъдеща Концепция за разрешаването на приоритетни социомузейни проблеми на Република България.

5.

V. КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ И ПРЕПОРЪКИ ПО РЕЗЕНЗИРАНИЯ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

Съществени критични бележки нямам.

Бих препоръчал на кандидата да положи усилия в самостоятелно изследване да разработи единна понятийно-категорийна система в областта най-вече на

приложната история и приложна археология, като компоненти на цялостната система на културноисторическото наследство.

Качествените аспекти характеризират кандидата като:

- а) системен, не епизодичен в своята дейност с ежегодни изяви;
- б) коректен в ползването на друга научна и практико-приложна литература и практика;
- в) актуален и отзивчив на потребностите и развитието на историята, археология и музеологията, особено в областта на културноисторическата експертиза и нейните взаимозависимости и обратно въздействие върху тях;
- г) иновативен – обоснова свои позиции и обогатява дискусиата в областта на политиките, стратегиите, реформите, икономизацията и социализацията на културноисторическата дейност;
- д) перспективно-прогресивно мислещ и с активна позиция за близкото и по-далечно бъдеще, относно новите предизвикателства пред публичната и частната културноисторическа дейност и основните направления и политики в културноисторическата експертиза, както в общ план, така и по отношение на спецификата ѝ за нашата страна.

Доц. д-р Иля Симеонов Прокопов е национален и международен експерт по нумизматика, системен изследовател по специфичните проблеми на приложната история, изграден, доказан и уважаван експерт, изследовател и преподавател в тази област. Това ми дава основание да направя своето предложение.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Като имам предвид,

Първо, че в представеният дисертационен труд доц. д-р Иля Симеонов Прокопов за присъждане на научното степен „Доктор на науките” са поставени актуални проблеми, разработени компетентно и изследвани комплексно и задълбочено, и които са в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология

Второ, че авторът използва евристично своите специални знания и своя богат професионален опит за разработване на безспорни научно-теоретични и научно-приложни приноси, които са в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България,

ИЗРАЗЯВАМ, пред уважаемите членове на Научното жури, **СВОЯТА ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** за дисертационния труд на тема: „ПРИЛОЖНА ИСТОРИЯ: ЕКСПЕРТИЗА НА ИСТОРИЧЕСКИ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ” за получаване на научната степен "доктор на науките", в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология на доц. д-р Иля Симеонов Прокопов.

06. 06. 2014 г.

София

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. д-р по социология Евгений Сачев, д. ик. н.)